

ר' אריאל בר יעקב
"תורה אור"

איגרת לרועי ישראל שבדורנו

זוזון ישראל

חזון ישראל. איגרת לרועי ישראל שבדורנו. ניסן התשס"ט.

"וְאֵכְלוּ עֲנָוִים וְיִשְׁבְּעוּ, יְהַלְלוּ ה' דּוֹרָשָׁיו - יְחִי לְבַבְכֶם לְעַד"¹. נועדתי לקיים את אשר ציווני אדוננו: "את שנתתי לך לצאני נתתי" ו"יפוצו מְעִינֹתֶיךָ חוּצָה"². אלה מעיינות התורה ומי צור העולמים שישקו ארץ ציה וכל צמא לשורשו, באופן שנאמר: "אֶפְתַּח עַל שְׁפִימָם נְהָרוֹת וּבְתוֹךְ בְּקָעוֹת מְעִינֹת, אֲשִׁים מְדַבֵּר לְאָגָם מִים וְאֶרֶץ צִיָּה לְמוֹצְאֵי מַיִם"³.

א. לשם מה ברא ה' את העולם?

אמר ר' שמואל בר נחמן: "נתאווה שיהא לו דירה בתחתונים כמו שיש בעליונים"⁴. קרי: כמו שבית ה' שבשמיים ובכל השמיים אחד הוא, כן הבית שנתאווה לו בארץ ובכל הארץ, שנאמר: "יְהִיָּה ה' לְמִלְךָ עַל כָּל הָאָרֶץ [ועי'ז יהיו שמיים וארץ אחד] כי "בַּיּוֹם הַהוּא יְהִיָּה ה' אֶחָד וְשֵׁמוֹ אֶחָד"⁵. הנה ש-כל העולמות על יושביהם ועד בכלל ייכללו כאחד ב-אחד, בהוויה אחת, ב'יהו'ה' אחד - ובגלוי, בבחינת "עֵינִן בְּעֵינֵי נְרָאָה אֶתָּה ה'"⁶, בעת ש-"עֵינִן בְּעֵינֵי יְרָאוּ בְּשׁוֹב ה' צִיּוֹן"⁷. הנה ימים באים, שבהם תיראה "מְלָכוֹתַי בְּכָל מְשָׁלָה"⁸ - "עַל כָּל הָאָרֶץ" כאשר על כל השמיים, במהרה בימינו אמן.

¹ תהלים כב (כז). ² משלי ה (טז).

³ ישעיה מא (יה).

⁴ מדרש תנחומא פרשת נשא טז

⁵ זכריה יד (ט)

⁶ במדבר יד (יד)

⁷ ישעיה נב (ח)

⁸ תהילים קג (יט)

הדגש בגילוי "מלכותו בפל מְשָׁלָה", היא על "בפל מְשָׁלָה", בכל מכל כל ועד ללא יוצא מהכלל, כשהכל נכנעים למרותו יתברך: מהאבן ועד האדם, יהודים וגויים כאחד. הנה שכל זה קורה בעצם הגאולה השלימה ש-ה' יחוללה במהרה בימינו - אשר היא גאולה חובקת עולם וכל העולמות כולם. זו גאולה שראשיתה בגאולת ישראל שהיא גם גאולת המשיח, ומכאן שהיא גם גאולת מלכות ה' והעולם כולו - כולו; למעט מכחישי מלכותו וסרבניה.

ב. תפקיד האדם בבריאה

ונדע, שבאדם כלולה כל הבריאה; הדומם, הצומח והחי - ועליו נגזר למשול בה, כאשר צונו: "פָּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ וְכַבְּשֶׁהָ וּרְדוּ..."¹, כדי שאדם האדם יִכַּסּ ויכיל את כל הבריאה - ובה כל בני האדם. וכן צונו נח האדם: "פָּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ, וּמִוֲרָאֲכֶם וְחַתְּכֶם יִהְיֶה עָלֶיךָ... בְּיָדְכֶם נִתְּנוּ"², כדי שנח יכנס ויכיל את כל הבריאה ובה כל שארית האדם, באופן ש-"בָּא נַח וְשֵׁם וְחָם וְיִפֹּת בְּנֵי נֹחַ וְאַשֶׁת נֹחַ וּשְׁלֶשֶׁת נָשִׁי בְנֵי אֶתָם אֶל הַתְּבָה... [ו]מִכָּל הַבְּשָׂר אֲשֶׁר בּוֹ רוּחַ חַיִּים"³. שכך היא שליחות אדם, כנח, כאברהם, כדוד ומשיח בן דוד - שליחות שבבחינת; "לֵךְ כְּנוֹס אֶת כָּל הַיְּהוּדִים הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשָׁן"⁴ - שע"י ה"לך כְּנוֹס אֶת כָּל הַיְּהוּדִים"; "רַבִּים מֵעַמֵּי הָאָרֶץ מְתִיבֵיהֶם"⁵ ומתכנסים תחת קורת גג אחד, הוא בית ה', "כִּי הִשְׁוּעָה - מִן הַיְּהוּדִים הִיא"⁶.

¹ בראשית א (כח)

² בראשית ט (א-ב)

³ בראשית ז (יג-טו)

⁴ אסתר ד (טז). ⁵ אסתר ח (יז). ⁶ יוחנן ד (כב)

ג. ישראל "עליון על כל גויי הארץ"

"ו-ה' הָאֱמִירָה הַיּוֹם לְהִיט לֹא לְעַם סִגְלָה כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָךְ וְלִשְׁמֹר כָּל מִצְוֹתָיו וְלִתְתֶךָ עֲלִיּוֹן עַל כָּל הַגּוֹיִם..."¹. "וְהָיָה אִם שָׁמוּעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֶ-לוֹהֶיךָ... וְנִתְנַתְּךָ ה' אֶ-לוֹהֶיךָ עֲלִיּוֹן עַל כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ"².

משמעות המושג "עליון על כל גויי הארץ" איננו רעיון גזעני ח"ו, אלא "עליון על כל גויי הארץ"; כי דבק הוא ב-"א-ל עליון"³ ולכן שליח "א-ל עליון" הוא; לכל ו"על כל גויי הארץ". עם ישראל הוא "השורש [ה]נשא אותך [גויי הארץ]...", כאשר יתקיים ב"גויי הארץ" המשל הבא: "הן אִתָּה נִגְזְרָת מֵעַץ אֲשֶׁר בְּטִבְעוֹ זֵית יָעַר וְהִרְכַּבְתָּ שָׁלֵא כְּטִבְעַ בְּזֵית טוֹב [קרי: עם ישראל]⁴, וזאת על מנת ש-"...וְנִלְוָה הַגֵּר עֲלֵיהֶם וְנִסְפָּחוּ עַל בֵּית יַעֲקֹב"⁵ ו-"תוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לְאֶזְרָח וְלִגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם"⁶. הנה ש-ה' משתמש בעם ישראל כמכמורת לכינוס * כל אומות העולם תחת כנפי השכינה וכמנוף להנפתם אל מול פני ה' יתברך, כאשר המשיח מהווה כמכמורת לכינוס כל ישראל ו-* כל אומות העולם וכמנוף להנפתם אל מול פני ה' יתברך - שבכך "וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ"⁷.

¹ דברים כו (יח-ט)

² דברים כח (א)

³ בראשית יד (ט)

⁴ רומים יא (חי-כד)

⁵ ישעיה יד (א).

⁶ שמות יב (מט)

* "כל אומות העולם" - למעט צוררי ישראל

⁷ זכריה יד (ט)

למשמעות "עֲלִיּוֹן עַל כָּל הַגּוֹיִם" שנאמר ביחס לעם ישראל, כי דבק הוא ב-"א-ל עֲלִיּוֹן" ולכן הוא שליח "לְא-ל עֲלִיּוֹן" - לכל ו"על כל גוֹיֵי הָאָרֶץ", ע"מ להובילם ולכנסם תחת מלכות ה' האחת - עולה משמעות נוספת: "עֲלִיּוֹן עַל כָּל הַגּוֹיִם" - בכור לכל הגויים, כי "בְּנֵי בְכָרֵי יִשְׂרָאֵל"¹ הוא. וכן הוא בנוגע למשיח: "וְאָמוּנָתִי וְחִסְדֵי עִמּוֹ וּבְשֵׁמִי תָרוּם קָרְנוֹ, וְשִׁמְתִי בָיָם יָדוֹ וּבְנִהְרֹת יָמֵינוֹ. הוּא יִקְרָאֵנִי אָבִי אֶתָּה א-לִי וְצוּר יְשׁוּעָתִי. אַף אֲנִי בְּכוֹר אֶתְנָהוּ, עֲלִיּוֹן לְמַלְכֵי אָרֶץ"². הן זהו משמעות המושג "בן-א-לוהים": לשמש כשליח א-לוהים, בהיותו מגלה א-לוהות בעולם וכמוציא לפועל את חזון הא-לוהים בעולם - כפי שבא לידי ביטוי בתורה ובנביאים.

ד. ישראל "אור לגויים"

נאמר: "אֲנִי ה' קָרָאתִיךָ בְּצַדֶּק וְאֶחְזַק בְּיָדְךָ וְאֶצְרָךְ וְאֶתְנַדְּךָ לְבְרִית עִם לְאוֹר גּוֹיִם"³. ונאמר: "...נִקְלַל מִהַיּוֹתָךְ לִי עֶבֶד לְהַקִּים אֶת שְׁבִטֵי יַעֲקֹב וּנְצוּרֵי יִשְׂרָאֵל לְהָשִׁיב - וּנְתַתִּיךָ לְאוֹר גּוֹיִם, לְהַיּוֹת יְשׁוּעָתִי עַד קְצֵה הָאָרֶץ". פירש הרד"ק⁴: "כי נבואותיך יהיו לעתיד לאור גויים, [כ]שיראו שיתקיימו נבואותיך ישוּבו לדרך טוב... כי בתשועת ישראל יהיו נושעים גם כן הגוים... שנאמר: '[וְהָיָה מִדֵּי חֲדָשׁ בְּחֻדְשׁוֹ וּמִדֵּי שָׁבַת בְּשַׁבְּתוֹ] יָבוֹא כָּל בְּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנָי אֲמַר ה'⁴, ואמר: 'וְהָלְכוּ גּוֹיִם לְאוֹרְךָ וּמְלָכִים לְנִגְהַ זְרַחְךָ'⁵."

¹ שמות ד (כב)

² תהילים פט (כה-כח)

³ ישעיה מב (ו) וגם - ישעיה מט (ו)

⁴ ישעיה סו (כג)

⁵ ישעיה ס' (ג)

אומנם ה' שם את המשיח "לְאֹר גִּוִּיִּים", כאשר אמר הצדיק: "אֲנִי אֹר
הָעוֹלָם..."¹, אך יחד עם זאת הוסיף ואמר לחסידיו: "אַתֶּם אֹרֹו שֶׁל עוֹלָם,
עִיר יִשְׁבֶּת עַל הַהָר לֹא תִסְתַּר! גַּם אֵין מְדַלִּיקִים נֵר לְשׁוֹם אוֹתוֹ תַּחַת הָאִיפָה,
כִּי אִם עַל הַמְּנוֹרָה לְהָאִיר לְכָל אֲשֶׁר בְּפִית"². הן זהו טבעו של האור;
להתפשט במעגלים-מעגלים ההולכים ומתרחבים - עד לאין-סוף.

ישראל "אור לגויים" נועד להאיר את דרכם בדרכי ה', ואין מאיר הוא
מכוח עצמו - אלא מכוח המאור, מ-אור ה' הצפון בתורה, מפנימיות התורה.
וזו אחת מסיבות קיומו של עם ישראל - להפיץ את אור ה' שבתורה
ולהשפיע בתוך כך - על אומות העולם, וזוהי חובה לישראל ולא אך זכות
שמיימית. וישראל נועד "לְהִיּוֹת לוֹ לְעַם סִגְלָה... עַל כָּל הַגּוֹיִם..."³,
"סִגְלָה" מלשון מרפא לכל ו"עַל כָּל הַגּוֹיִם", כאשר: "בְּחִבְרָתוֹ נִרְפָּא לְנוֹ"⁴.
הכל תלוי ועומד בכח הבטחת ה' לאברהם וממנו לכלל ישראל ולמען
"כָּל מְשֻׁפָּחַת הָאֲדָמָה", כאשר נאמר: "וְאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלְלֶיךָ אָאֵר
וְנִבְרְכוּ כִּי כָּל מְשֻׁפָּחַת הָאֲדָמָה"⁵.

נחלת עולם לעם עולם היא ארץ ישראל אשר "עֵינֵי ה' אֶ-לוֹהֶיךָ בָּהּ מְרֻשֵׁית
הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרֵית שָׁנָה"⁶. וְכִי אֵין "עֵינֵי ה' אֶ-לוֹהֶיךָ" גם על שאר ארצות
תבל ובכל העולמות "מְרֻשֵׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרֵית שָׁנָה"? חלילה!

¹ יוחנן ח (יב)

² מתי ה (יד-טז)

³ דברים כו (יח-יט)

⁴ ישעיה נג (ה)

⁵ בראשית יב (ג). כזה נאמר ליעקב; שם פרק כז (כט), ולישראל; במדבר פרק כד (ט)

⁶ דברים יא (יב)

אלא שהגחתו מתפשטת אל שאר הארצות - דרך "בְּבַת עֵינֹו", וארץ ישראל היא "בְּבַת עֵינֹו". ו"כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת [לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל]... הַנּוֹגֵעַ בְּכֶם נוֹגֵעַ בְּבַת עֵינֹו"¹, והגחתו מתפשטת אל שאר העמים - דרך "בְּבַת עֵינֹו". וכך אורו יתברך מתפשט על פני כל הארץ, כאשר "הוא מְזַרֵּחַ שְׁמֹשׁוֹ לְרַעִים וְלְטוֹבִים וּמְמַטִּיר עַל הַצְּדִיקִים וְגַם עַל הַרְשָׁעִים"². כי לא יחפוץ ה' במות הרשע "כִּי אִם בְּשׁוֹב רָשָׁע מִדְּרָכּוֹ - וְחֵיהָ..."³ - ונכון הוא לישראל וכן גם לגויים, כאשר נילמד ממקרה נינוה.

ונדע; שהפצת אור התורה בעולם מחייבת את האיש שמפיץ את אורה, להשפיע על העולם מתוך קירוב ולא מריחוק, מאהבה ולא ממיאוס, בענווה ולא בהתנשאות - והכל אומנם בזהירות יתרה, כפי שעוד יתבהר.

ה. מעגלי אור וצדק

אברהם ושרה הבינו את חשיבות הבריאה ל-ה' ואת סיבת היות האדם בה. חזון ה' היה נהיר ללבם; להכין את העולם לקבלת פני מלך החיים כ- "מְלֹךְ עַל כָּל הָאָרֶץ"⁴ כעל כל השמיים, באופן שבו "אֶלְאֶהֱפֹךְ אֶל עַמִּים שְׂפָה בְּרוּרָה לְקֹרָא כְּלָם בְּשֵׁם ה' לְעַבְדּוֹ שְׂכָם אֶחָד"⁵. ואף שהיו ערים למהלך כללי זה, ידעו גם שמוטל עליהם לעסוק בפרטים ולהקים את משפחת המלוכה - שעל ידה יתכן איחוד כל עולמות השמיים והארץ למען שמו.

¹ זכריה ב (יב)

² מתי ה (מה)

³ יחזקאל לג (יא)

⁴ זכריה יד (ט)

⁵ צפניה ג (ט)

לאברהם ושרה היה חזון אחד ולו שני מעגלים - מוקף ומקיף, פנים וחוץ. המעגל החיצון של "אַבְרָהָם - כִּי אֵב הָמוֹן גּוֹיִם"¹ הוא, והמעגל הפנימי של שרה, אשר "בִּיצָחָק יִקְרָא לָךְ זָרַע"², "וַהֲקַמְתִּי אֶת בְּרִיתִי אִתּוֹ לְבְרִית עוֹלָם לְזָרְעוֹ אַתְרִיו"³ - קרי; עם ישראל.

"וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת שְׂרַי אִשְׁתּוֹ... וְאֵת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחַרְן"⁴. למה "הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ"? מבאר שם רש"י: "שהכניסן תחת כנפי השכינה. אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת הנשים, ומעלה עליהם הכתוב כאילו עשאו...". לשם כך אוהלו של ענק המארחים, אברהם, היה פתוח לכל רוח, ולמַעַט בני ביתו והמלאכים שביקרוהו; כולם היו זרים ועובדי עבודה זרה ל"מהדריין". עימם סעד ובם הרביץ תורה ובישר את הבשורה, שעל ידה העולם השתנה עד ללא הכר - וזהו המעגל המקיף שבו אברהם ושרה פעלו.

עד שהורינו הקשישים ילדו בשעה טובה ומוצלחת את יצחק, היה המעגל הפנימי בחזקת "כָּל כְּבוֹדָה בַּת מְלֶךְ פְּנִימָה"⁵, אך משנולד "יורש העצר"; "וַתִּלְבַּשׁ אֶסְתֵּר מְלָכוּת"⁶. ישמעאל שהיה הראשון לאברהם ולא בכורו, זמם להתנקש באחיו למחצה - כשניסה לטמאו ובכך לשלול ממנו את בכורתו.

¹ בראשית יז (ה)

² בראשית כא (יב)

³ בראשית יז (יט)

⁴ בראשית יב (ה)

⁵ תהילים מה (יד)

⁶ אסתר ה (א)

אך לשרה רק "חץ אחד בנדנה" ולכן לא הרשתה לעצמה להחטיא את המטרה שלשמה נולד יצחק - "וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם: גִּרְשׁ הָאֵמָּה הַזֹּאת וְאֵת בְּנָהּ כִּי לֹא יִירָשׁ בֶּן הָאֵמָּה הַזֹּאת עִם בְּנֵי עִם יִצְחָק"¹. במעשה זה חשפה שרה את המעגל הפנימי של החזון - ואברהם שהכיר בגודל חשיבותו של המעגל החיצוני; חשש, לא רק לגורל בנו - אלא על עתיד אחדות העולם למען מלכות ה' - ולכן "וַיִּרַע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינֵי אַבְרָהָם"¹.

"וַיֹּאמֶר אֶל-לוֹהִים אֵל אַבְרָהָם: אֵל יָרַע בְּעֵינַי עַל הַנְּעוּר וְעַל אֲמֹתַי. כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלַי שְׂרָה - שְׁמַע בְּקִלְיָהּ! כִּי בִיִּצְחָק יִקְרָא לָהּ זֶרַע. וְגַם אֵת בֶּן הָאֵמָּה לְגוֹי אֲשִׁימְנוּ כִּי יִרְעֶה הוּא"¹. ספק אם אברהם התנחם לשמע דברים אלו, כי אין זה הכרח ש-גוי גדול יהא גם גוי קדוש - אלא אם-כן; דווקא הרחקתו של ישמעאל ובידולו של יצחק - תועיל לכל.

ובאמת, אברהם התנחם במראה המקדש, אשר הוא בדמות וצל הדברים שבשמיים ומראהו כמראה האדם. הבגד משמש כלבוש לגוף האדם וגופו כלבוש לנשמה - והמחשבה מקדשת את הדיבור והדיבור מקדש את המעשה - וכך הפנים מקדש את החוץ. כי "מה הוא הגדול; אם הנזקב, או ההיכל המקדש את הנזקב? ...אם הקרן, או המזבח המקדש את הקרן? לכן הנשבע במזבח; נשבע בו ויכלל אשר עליו, והנשבע בהיכל; נשבע בו ויבשוק בו."² על-כן המעגל הפנימי מקדש את החיצוני - ועם ישראל מקדש את שאר העמים.

¹ בראשית כא (י'-יג)

² מתי כג (יז-כב)

"וּבְנֵי הַנֶּכֶד הַגֵּוֹלִים עַל ה' לְשָׁרְתוּ וּלְאַהֲבָה אֶת שֵׁם ה' לְהִיּוֹת לוֹ לְעִבָּדִים... וְהִבְיֵאוּתִים אֶל הַר קָדְשִׁי וְשִׁמְחֵתִים בְּבֵית תְּפִלְתִּי עוֹלְתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרִצּוֹן עַל מִזְבְּחִי, כִּי בֵיתִי בֵּית תְּפִלָּה יִקְרָא לְכָל הָעַמִּים"¹. מראה המקדש "עשוי" כמעגלים מעגלים: ה' קדוש (נבדל) כי נבדל הוא מהכל ויחד עם זאת; מקדש הוא את הכל, כשהכל ירצו להתקדש בו. שכינת א-ל מקדשת את קודש הקודשים, וקודש הקודשים מקדש את הקודש וכן הלאה - עד קידוש עזרת הגויים. ובית המקדש מקדש את ירושלים, וירושלים מקדשת את ארץ ישראל, וארץ ישראל מקדשת את העולם. ו-ה' מקדש את המשיח, והמשיח מקדש את כל ישראל, ועם ישראל מקדש את שאר העמים - כששאר העמים ירצו להתקדש בעם ישראל.

מדוע עם ישראל "מפְזָר וּמְפָרֵד בֵּין הָעַמִּים"²? אומנם "מִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ מְאַרְצֵנוּ וְנִתְרַחַקְנוּ מֵעַל אֲדָמְתָנוּ"³ - אך זאת גם כדי ש-"בְּפִשְׁעָם; בָּאָה הִישׁוּעָה לְגוֹיִם"⁴, "וְהָיָה שְׂאֵרִית יַעֲקֹב בְּקִרְבַּ עַמִּים רַבִּים כְּטַל מֵאֵת ה', כְּרַבִּיבִים עַלֵּי עֵשֶׂב"⁵. זריית ישראל על פני כל אדמות נכר, נועדה גם לשם זריית אור, ברכה ורפואה על כל הארץ, באופן שכאשר יש יותר עניים - כן יותר זוכים במעשה הצדקה; "וּצְדָקָה תַצְלִיל מִמָּוֶת"⁶, * ודי למבין.

¹ ישעיה נו (ז-ז)

² אסתר ג (ח)

³ סידור תפילה, תפלת מוסף לשלש רגלים

⁴ רומים יא (יא-יב). ⁵ מיכה ה (ו).

⁶ משלי י' (ב), משלי יא (ד). * ראה "משפט העמים" מתי כה (לא-מו)

1. "וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבין" ישעיה יא (1) *

כאמור, "אוהלו של ענק המארחים, אברהם, היה פתוח לכל רוח, ולמַעַט בני ביתו והמלאכים שביקרוהו; כולם היו זרים ועובדי עבודה זרה ל'מהדרין'". הנה יושב גדול הצדיקים הגמורים בצוותא עם רשעים גמורים, וישרתם ויסעד עימם. דומה המעשה לאיש הנוטל נפשו בכפו וישוב בחברת אריות, אשר בזה הוא מסכן את נפשו - כי עלול הוא להיטמע ברע. אך לא כאברהם יביט אל עולם הולך וקמל - ויידום. אברהם לא היסס לשאת את העולם על גבו, משהבין את גודל האחריות המוטלת עליו כעל כל אדם, ביחס לעולם ש-ה' ברא למען מלכותו. לדידו; ישיבתו לצד גויים וללמדם תורה, הוא עניין של פיקוח נפש המחייב מסירות נפש למען מלכות ה'. המבול וחורבן סדום מבטאים נאמנה עד כמה נדרשה מסירות נפש בעד אחדות מלכות ה' שבארץ, ולמען שלימות הארץ לכבוד מלכות השמיים.

דאגת אברהם ללוט שנשבה ביד מלכים, שרוחות טמאות המה, וחילוצו תוך מסירות נפש עזה - מעידה על האחריות הנדרשת בהקשר למצבו הרוחני של העולם. גם התמודדותו כנגד ה' בדבר השמדת סדום ועמורה, העידה על דאגתו למען מלכות ה'. הרי לא ניתן לומר שאברהם היה פתי בכל הנעשה אצל שכניו - אך כש"ויגש אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר: הֲאֵף תִּסְפָּה צְדִיק עִם רָשָׁע?"¹, תהה, שמא מִחְלָצִי אחד הרשעים יֵצֵא צדיק לעולם, וזהו "צְדִיק עִם רָשָׁע". וכשבתו של לוט עשתה "מעשה שלא יעשה", היה זה משום דאגתה; שמא מקרה סדום הוא כמקרה המבול - ואין מי שיממש וישלים את בניין ממלכת ה' שבארץ. על-כן רות המואביה; אִם מלך המשיח, משנה למלך העולמים.

¹ בראשית יח (כג)

נחמת אברהם בדבר ישמעאל בנו ושאר העולם - טמונה ביצחק, שבו ובזרעו אחריו ייכללו הכל בהוויה אחת, ה' אחד. והשונה והנבדל יוצר את האחד, כ-י"ב שבטיה, כאיש ואשתו, כשמיים וארץ - וכמלך ובני מלכותו. כדי שישמעאל יתקדש בשל יצחק ושעל-כן ייכלל בו, על יצחק להיות קדוש, שפירושו; נבדל ל-ה'. וכדי שהעמים יתקדשו בשל ישראל; על ישראל להיות קדוש ונבדל משאר העמים, באופן ש-"וְהֵייתֶם לִי קְדוֹשִׁים כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי ה' וְאַבְדַּל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים לְהִיּוֹת לִי"¹, קרי: "אַל דַּרְךְ הַגּוֹיִם אֶל תֵּלְכוּ"². דווקא ה-"עַם לְבָדֵד יִשְׁפָן וּבְגוֹיִם [בְּדֶרֶךְ הַגּוֹיִים] לֹא יִתְחַשְׁבּוּ"³, ודווקא ה-"עַם אֶחָד מְפָזָר וּמְפָרֵד בֵּין הָעַמִּים בְּכֹל מְדִינוֹת מְלָכוֹתָךְ וְדַתִּיהֶם שְׁנוֹת מִפְּלֵ עַם וְאֵת דְּתֵי הַמֶּלֶךְ אֵינָם עֹשִׂים"⁴ - הוא שמוליך את הכל אל האחד, ויתרונו כיתרון האור על החושך, שבזה יבחינו הכל באורו וילכו בעקבותיו. יוסף "טבל בזוהמת מצרים", אך "בְּגוֹיִם [בְּדֶרֶךְ הַגּוֹיִים] לֹא יִתְחַשְׁבּוּ"³, כי "דַּרְךְ הַגּוֹיִם אֶל תֵּלְכוּ"² - ולכן נותר קדוש. ומשום כך יכול היה להאיר מאור ה' גם על מצרים. מלכתחילה פעל יוסף למען ה"מעגל הפנימי": "כִּי לְמַחֲזָה שְׁלַחְנִי אֶל-לוֹהִים לְפָנֶיכֶם"⁵, כאשר "לֹא שְׁלַחְתִּי בְלָתִי אֶל הַצֹּאן הָאוֹבְדוֹת אֲשֶׁר לְבַיִת יִשְׂרָאֵל"⁶ ובכך "קידש גם את המעגל החיצוני", בחינת "גַּם צְעִירֵי הַכְּלָבִים יֵאָכְלוּ מִן הַפְּרוּרִים הַנִּפְלִים מֵעַל שְׁלַחַן אֲדֹנֵיהֶם"⁷.

¹ ויקרא כ (כו)

² מתי י' (ה)

³ במדבר כג (ט)

⁴ אסתר ג (ה).

⁵ בראשית מה (ה).

⁶ מתי טו (כד). ⁷ מרקוס ז (כח).

ה' פעל את כל זה תוך שהוא זיכה את מצרים בברכת ישראל - אך מצרים "לא ידע אֶת יוֹסֵף"¹ ודחה את ההזדמנות שניתנה לו, להתברך בשל ישראל ולהתאחד באור ה' שבישראל - ולכן המצרים "לא ראו אִישׁ אֶת אָחִיו... [בעוד ש-] וְלָכֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אוֹר בְּמוֹשְׁבֵתָם"².

גם דניאל "טבל בזוהמת בבל", אך "בְּגוֹיִם [בדרך הגויים] לא יִתְחַשֵּׁב", כי "דִּרְרָף הַגּוֹיִם אֶל תִּלְכוּ" - ולכן נותר קדוש. ומשום שקדוש הוא, יכול היה להאיר מאור ה' גם על בבל - אך בבל "לא ידע אֶת יוֹסֵף". וכך ה' מוסיף לרצות ולקבץ את הכל באמצעות ישראל, בדרך ישראל ולאור ה' שבישראל, ולשם כך הקדיש גם את ירמיהו כ-"נְבִיא לְגוֹיִם נְתַתִּיךָ"³, ועוד רבים רבים התמסרו על קידוש "כָּל הָאֲרָץ" - כדי ש-"וְהָיָה ה' לְמִלְךָ עַל כָּל הָאֲרָץ". לכן יזהר מאוד כל יהודי שבמשיח י[הו]שוע - לבל יבדל מאחיו היהודים, אלא יבדל וינהג כפי מצוות ה' שבתורה - למען ייטב לו וגם לגויים.

ז. "עת לעשות ל-ה"; "יפוצו מעיינותיך חוצה"

א. זעזועים קשים מנשוא פקדו את ישראל, משום רעתם של עוכרי ישראל, אויבי ה'. זעזועים אלו גרמו לעם להתחפר ולהסתגר בתוך עצמו, כפי שנכון לעשותו בעתות מלחמה. אך בין המלחמות ובפרט היום, כשהמשיח "עומד אַחַר פְּתִילָנוּ"⁴ ואף "ידו על ידית דלתינו", וכשרבים מהגויים ובפרט מהנוצרים אומרים: "לָכוּ וְנַעֲלֶה אֶל הַר ה', אֶל בַּיִת אֱ-לוֹהֵי יַעֲקֹב, וְיִרְנוּ מִדְּרָכָיו וְנִלְכֶה בְּאֲרָחֹתָיו, פִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וְדִבֶּר ה' מִירוּשָׁלַיִם"⁵ - האם נוסיף להתעלם מתהליכים שמימיים אלו?

¹ שמות א (ח). ² שם י' (כג). ³ ירמיה א (ה). ⁴ שיה"ש ב (ט). ⁵ ישעיה ב (ג)

האם נוסף להתנשא ולהשמין ולבטל כל הנקרה בדרכנו? וכיצד נתגאה כשכיפת הזהב המנצנץ ברהבה לנגד עינינו, אומר לנו כך: "לא האיסלם הביאני הלום! אתם, בכוח חטאתכם בניתם אותי! יופיי המשגע בנופה של העיר ירושלים החרכה - הוא בעצם כלימתכם! ובמה תתגאו?".

ישראל "אור לגויים". "אתם אורו של עולם. עיר ישבת על ההר לא תסתור! גם אין מדליקים נר לשום אותו תחת האֵיפָה פי אם על המנורה להאיר לכל אֶשֶׁר בְּבֵית¹" - "על כל הארץ"; לישראל בראשונה ו"על כל הגוים" גם כן. ואין ישראל מאיר מכוח עצמו - אלא מ-אור ה' הצפון בתורה.

"פֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת: בְּיָמֵי הַהֵמָּה אֶשֶׁר יִחְזִיקוּ עֲשָׂרָה אַנְשִׁים מִפֶּלֶא לְשָׁנוֹת הַגּוֹיִם וְהִחְזִיקוּ בְּכַנְף אִישׁ יְהוּדִי לְאָמֵר; גִּלְכָּה עִמָּכֶם פִּי שְׁמַעְנוּ אֶל-לוֹהֵיִם עִמָּכֶם"². הכל מורה לנו שעל ישראל לשמש "אור לגויים", כדי שכל נברא ייכלל בהוויה אחת, ה' אחד. אך האם ישראל ער לצו זה, כדי ש-"וְהָיָה ה' לְמִלְךָ עַל כָּל הָאָרֶץ"? שכן ציווה ה' לכנס את "כָּל הָאָרֶץ" תחתיו באמצעות אדם הראשון - על כל בני האדם, ובאמצעות כל ישראל הנקראים "אָדָם אֶתֶם"³ - על שאר האדם, ובאמצעות ה"אדם השני" כראשון; הוא מלך המשיח - שימלוך על כל בשר. ואומנם רבים מעמי הארץ נדמו למצרים אשר "לא יָדַע אֶת יוֹסֵף", אך האם יש את ה"יוסף" של היום שיופיע בפני כל ישראל וכל הגויים, כדי שידעוהו בימים משמעותיים אלו?

¹ מתי ה (יד-טז)

² זכריה ח (כג)

³ יהזקאל לד (לא)

"וַיְהִי דְבַר ה' אֶל יוֹנָה בֶן אֲמִתִּי לֵאמֹר: קוּם לֶךְ אֶל נִינְוָה הָעִיר הַגְּדוֹלָה וּקְרֵא עָלֶיהָ כִּי עָלְתָה רָעָתָם לִפְנֵי. וַיֵּקָם יוֹנָה לְכַרְחַת תְּרִשִׁישָׁה מִלְּפָנֵי ה' וַיֵּרֵד יָפוֹ וַיִּמְצָא אֲנִיָּה בָּאָה תְרִשִׁישׁ וַיִּתֵּן שְׂכָרָה וַיֵּרֵד בָּהּ לְבוֹא עִמָּהֶם תְּרִשִׁישָׁה מִלְּפָנֵי ה'".¹ "ישראל "אור לגויים" צוּנָה לְהַאִיר אֶת הָעוֹלָם בְּאוֹר ה' שְׂבִתוֹרָה, כִּי הִרְעִב לְדַבֵּר ה' הוֹלֵךְ וְגוֹבֵר, כְּדוֹגְמַת הַדְּבַר שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִשְׁלַחְתִּי רָעֵב בְּאֶרֶץ. לֹא רָעֵב לְלֶחֶם וְלֹא צָמָא לְמַיִם - כִּי אִם לְשִׁמְעַת אֶת דְּבָרֵי ה'. וְנָעִו מַיִם עַד יָם וּמִצְפוֹן וְעַד מִזְרַח יְשׁוּטְטוּ לְבַקֵּשׁ אֶת דְּבַר ה' [אֲבָל] וְלֹא יִמְצְאוּ"² - וְלִמָּה?

ה' רוצה בתשובת הגויים. ה' רוצה את כל העולם מונהג באורו שבישראל, אבל ישראל בורח "מלפני ה'", יורד "אל ירפתי הספינה וישפכ ויגדום"³. הבריחה מהשליחות הכלל עולמית שניתנה לישראל - היא איננה בריחה מהגויים ואף לא מהשליחות גופא - אלא בריחה "מלפני ה'" יתברך. וכי אפשר לברוח מפניו? "אָנָּה אֵלֶיךָ מְרוֹחֵךְ וְאָנָּה מִפְּנֵיךָ אֶבְרַח? אִם אָסַק שְׂמִים שָׁם אָתָּה וְאַצִּיעָה שְׂאוֹל הַנֶּגֶד"⁴. וכשישראל לא מקיים את סיבת קיומו כ"עם סגולה", כ"עליון על כל גויי הארץ" וכ"אור לגויים"; "קוצף הים בזעפו". הרי כל משפחת העמים ולא רק ישראל - "שטים בסירה אחת". והגויים שואלים: "בשל מי הרעה הזו?" - וימצאו את "יונה".

¹ יונה א (א-ג)

² עמוס ח (יא-יב)

³ יונה א (ה)

⁴ תהילים קלט (ז-יד)

אומנם הגויים לא יודעים שיש עליהם לקרוא לישראל ולאמר: "מה לך נָרְדָם? קום קרא אֶל אֶ-לוֹהֶיךָ! אוֹלֵי יִתְעַשֶׂת הָאֶ-לוֹהִים לָנוּ וְלֹא נֹאכְד"¹, אבל גם ישראל לא יודע לאמר: "כִּי יוֹדַע אָנִי כִּי בְשָׁלִי הִסְעַר הַגְּדוֹל הַזֶּה"². ומה הגויים עושים? "וַיִּשְׁאוּ אֶת יוֹנָה וַיִּטְלְהוּ אֶל הַיָּם"³. ואיך ישראל מגיבים? "אנטישמים!". נכון, אבל הבורות היא כלי נחשק בידי השטן האנטישמי, והגויים שאינם יודעים את סגולת ישראל בעבורם ולמענם, כי אין מי שיאיר להם בצניעות ובענווה את האמת שבישראל, בכך נשבים הם בבלי דעת ביד השטן ועמלק ימ"ש - והופכים על כן לשליחו. יצילנו ה'.

יונה העדיף לטבוע במצולות ים - ובלבד שלא לבשר את בשורת החיים לגויים, כי אמר: "שָׂאוּנִי וְהִטְלֵנִי אֶל הַיָּם וַיִּשְׁתַּק הַיָּם מֵעֲלֵיכֶם"², במקום לבקש: "שָׂאוּנִי נִינְוָה". "הֵן עִם לְבָדָד יִשְׁפֹן - וּבְגוֹיִם; לֹא יִתְחַשֵּׁב"⁴. אם "ובגוים לא יתחשב"; אזי "עם לבדד ישפן" - אבל אם נבין שב"דרך] הגוים לא יתחשב", אך בגויים כן - זה כבר דבר אחר, שכן מטרת הדבר הוא לכנס את הכל תחת מלכות אחת - היא מלכות ה', יתברך ויתעלה.

"וַיִּתְפַּלֵּל [יונה] אֶל ה' וַיֹּאמֶר: ...עַל כֵּן קִדַּמְתִּי לְבָרַח תַּרְשִׁישָׁה [ולמה?]. כִּי יָדַעְתִּי כִּי אַתָּה אֶ-ל חַנּוּן וְרַחוּם אַרְךָ אַפִּים וְרַב חֶסֶד וְנָחֵם עַל הַרְעָה. וְעַתָּה ה' קַח נָא אֶת נַפְשִׁי מִמֶּנִּי כִּי טוֹב מוֹתִי מִחַיִּי. [יונה נתקף בדיכאון. איכה תתעצב על רבים נוספים שיהללו את ה' א-לוהיך ויאהבו את עמך?]

¹ יונה א (ו)

² יונה א (יב)

³ יונה א (טו)

⁴ במדבר כג (ט)

...ויאמר ה': אתה חסֶתָּ על הקיקיון אֲשֶׁר לא עֲמַלְתָּ בוֹ וְלא גִדַּלְתּוּ, שָׁבֵן לִיְלֵה הִיָּה וּבֵן לִיְלֵה אָבֹד - וְאֲנִי לֹא אָחוּס עַל נִינְוָה הָעִיר הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר ישָׁבָה הִרְבֵּה מִשְׁתִּים עֲשָׂרָה רַבּוֹ אָדָם - אֲשֶׁר לֹא יָדַע בֵּין יָמֵינוּ לְשָׂמָלוּ וּבִהְמָה רַבָּה?"¹.

אבל רוצה אני לומר דבר בשבחו של יונה, ככל זאת. אומר הצדיק: "אֲנִישִׁי נִינְוָה יַעֲמְדוּ לְמִשְׁפָּט עִם הַדּוֹר הַזֶּה וַיִּרְשִׁיעוּהוּ, כִּי הֵם שָׁבוּ בְקָרִיאַת יוֹנָה וְהִנֵּה פֹה גְדוֹל מִיּוֹנָה. מִלְכַת תִּימָן תַּעֲמֹד לְמִשְׁפָּט עִם הַדּוֹר הַזֶּה וְתִרְשִׁיעֶנּוּ, כִּי בָאָה מְקַצּוֹת הָאָרֶץ לְשִׁמְעַ אֶת חֲכַמַת שְׁלֹמֹה וְהִנֵּה פֹה גְדוֹל מִשְׁלֹמֹה"².
האם חשב יונה שכך יהא על עמו ח"ו ועל כן ברח? - אפשר.

ב- אנכי הקטן והבער, העפר שלרגלי רועי ישראל - לא בקיא במעשם, בדבר הארת התורה לכל העמים. רק רואה אני את ההתחפרות וההסתגרות שלהם מפני הגויים - אף מפני חלק מישראל גופו. אף לא העלו בנפשם ובטח לא בקולם - שמא י' שבטי-יה שנטמעו בגויים, הם חלק מה"גויים" שמהם מתעלמים. אולי לבושם "לבוש גויה" - כאסתר (הדסה) מלכת פרס, ואולי לבושם "לבוש גוי" - כ-צַפְנַת פֶּעֶנֶחַ (יוסף), משנה למלך מצרים, ואולי אף המשיח בעצמו לבוש גם כן ב"לבוש גוי" - וממנו נסתיר פנים. והרי אמר ה': "כִּי לֹא אֲשֶׁר יִרְאֶה הָאָדָם, כִּי הָאָדָם יִרְאֶה לְעֵינָיו וְהִ' יִרְאֶה לְלֵב"³. ואני את הצדיק רבי מנחם מנדל שניאורסאן זצ"ל, ידוע ידעתי, והיה הוא לי הראשון (לדעתי) מרועי ישראל של הדור האחרון, שהחל לעסוק בדבר הגויים. שהרי מי כמוהו אוהב המשיח - בכל נימי נפשו?

¹ יונה ד (ב-יא). ² מתי יב (מא-מב). ³ שמואל א' טז (י).

ג- מעשה¹ בקצין רומי, שעבדו חלה מאוד. וישמע אודות הצדיק שפועל נפלאות, וישלח מהיהודים לקרוא לו על מנת שיתפלל בעבור עבדו וירפא. אך הצדיק סרב, כי קצין רומי, כל עוד שלא הוכח אחרת; עוכר ישראל הוא. "וַיִּתְחַנְנוּ לוֹ [היהודים] מְאֹד וַיֹּאמְרוּ: רְאוּי הוּא אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּקִשְׁתּוֹ, כִּי אוֹהֵב עַמּוֹנוֹ הוּא וְהוּא בָּנָה לָנוּ אֶת בֵּית הַכְּנִסֵּת". וייטב הדבר לצדיק, ויעש כדברם.

כשיצא הצדיק² אל מחוזות צור וצידון, יצאה לקראתו אשה כנענית ותצעק ותתחנן לו בבקשה לברך את בתה החולה, אך הצדיק לא השיב. לאור הפצרות חסידיו ענה להם: "לֹא שְׁלַחְתִּי בְּלִתִּי אֶל הַצֵּאן הָאֲבֹדוֹת אֲשֶׁר לְבֵית יִשְׂרָאֵל". ותשתטח לפניו ותתחנן לו ש-רק יתפלל בעד בתה ודי. ויאמר לה: "לֹא טוֹב לְקַחַת אֶת לֶחֶם הַבָּנִים וּלְהַשְׁלִיכוֹ לְפָנַי צְעִירֵי הַכְּלָבִים". כי לדעתו, כנראה, כך הם עוכרי ישראל: אוכלים מברכת ישראל ואחר נושכים את ידם. ותען לו ותאמר: "כִּן אֲדַנִּי, אָפֶס כִּי גַם צְעִירֵי הַכְּלָבִים יֹאכְלוּ מִן הַפְּרוּרִים הַנִּפְלִים מֵעַל שְׁלַחַן אֲדֹנָיִהֶם". בזאת ראתה הכנענית באמונה, ש-כל הברכות המשופעות לעולם, הגן רסיסי ברכות משולחנם של ישראל - לכל העמים. ובהוקירה את הדבר ואת ישראל לעיני א-לוהים והאדם, ענה לה הצדיק: "אֲשֶׁה רַבָּה אֲמוּנָתְךָ, יְהִי לְךָ כְּרִצּוֹנְךָ. וְתִרְפָּא בְּתָה מִן הַשָּׁעָה הַזֹּאת".

¹ לוקס ז (ב-י')

² מתי טו (כא-כח)

הוא שאהב את ישראל עד מוות, לא בחר לטבוע במצולות ים - אלא אמר: "וְאַתֶּם לָכוּ אֶל כָּל הַגּוֹיִם וַעֲשׂוּ תַלְמִידִים"¹. כי דבר אחד היה בלבד מעל כל: "וְהָיָה ה' לְמִלֵּךְ עַל כָּל הָאָרֶץ - בַּיּוֹם הַהוּא יְהִיֶּה ה' אֶחָד וְשָׁמוֹ אֶחָד"².

ד- בזמן שבית המקדש היה קיים, היו ישראל מקריבים בחג הסוכות 70 פרים כנגד 70 עמים, וכן נאמר בספר התודעה פרק שביעי: "...כיון שבאים להקריב קרבנות רצון לפני ה', לא לעצמם בלבד הם מקריבים - אלא 70 פרים הם מקריבים לכפר על כל 70 האומות שיהיו מתברכים בשפע טוב. [כאמר הקב"ה: 'תחילה הקריבו למענם, ואחר הקריבו למענכם. כי אכן רועים נתתיכם - שתרעו את כל עולמי באהבה וברחמים ובחסד'³. "אמר רבי יהושע בן לוי: אילו היו אומות העולם יודעים, מה היה המקדש יפה להם; קסטריות [מגדלי שמירה] היו מקיפים אותו כדי לשמרו. שהיה יפה להם יותר מ-לישראל. שכן שלמה סידר תפילה: 'וגם אל הנְּכָרִי אֲשֶׁר לֹא מַעֲמָד יִשְׂרָאֵל הוּא [ובא מֵאָרֶץ רְחוֹקָה לְמַעַן שָׁמְךָ...; אֵתָה תִשְׁמַע הַשָּׁמַיִם מִכּוֹן שְׁבַתְךָ] וַעֲשִׂיתָ כְּכֹל אֲשֶׁר יִקְרָא אֵלֶיךָ הַנְּכָרִי [לְמַעַן יִדְעוּן כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ אֵת שְׁמֶךָ לְיִרְאָה אוֹתְךָ - כְּעֲמָךְ יִשְׂרָאֵל...]"⁴.

¹ מתי כח (יט-כ)

² זכריה יד (ט)

³ מבוסס על מדרש תנחומא, פנחס, פרק טז

⁴ מלכים א' ח (מא-מג)

⁵ מדרש רבה, במדבר, פרשה א פסקה ג

ה- ואני שעפר אנכי לרגלי רועי ישראל, אומר: אנא מכם, עד מתי? עד מתי נשנא איש את רעהו חנינם? עד מתי נתעלם ממלכות מפוארת? עד מתי נתענה במעי הדג, במצולות ים הולך וסוער? מלכות הא-לוהים הנה באה. הבה נשוב עד ה' א-לוהינו באמת ובתמים, בפועלנו למען אחדות ישראל; י"ב שבטיה. נשפיע מאור התורה ומפנימיותה על כל הארץ; ליהודים בראשונה וגם לגויים - ע"י הקמת מדרשות ללימוד התנ"ך לאור החסידות; ליהודים בראשונה וגם לגויים. עתה הוא עת רצון.

ואני שעפר אנכי לרגלי רועי ישראל, אומר: אם גדולי ישראל ורועיו לא יפעלו לחינוך והארת העולם באור התורה, הרי שאני הבער והקטן שמכולם - יעשה זאת בעזרת ה' במקומם. כי במקום שאין איש - אהיה אני האיש במקום. כי זאת קיבלתי משמיים: "את שנתתי לך - לצאני נתתי" ו"פוצו מעינינו חוץ"ה¹.

ויהי רצון שיהא הדבר לכבוד עם ישראל וא-לוהיו
וישא ברכה מאת ה'. אמן ואמן.

¹ משלי ה (טז).